

Grada vertelt

“Bèter rooi hoar op goeie grond, ès zwarte op ’n ezelskont!” De kleine Gradje de Jong weet precies hoe ze moet reageren als iemand haar plaagt met haar rode haren. Die kreeg ze van Onze Lieve Heer en daar heb je geen kritiek op, af uit! Alleen dokter Wiegersma krijgt geen weerwoord, want daar is ze bang van. Als ze een medicijn moet gaan ophalen voor haar zieke broer, neemt ze een vriendinnetje ter versterking mee. “Zo rooie”, bromt hij, als ze binnenstappen, “kom je het flesje voor je broer halen?” Ze durft hem bijna niet aan te kijken. “Ja, dokter”, klinkt het verlegen. “Nou, dat vind ik toch flink”, zegt de dokter. Als hij haar het flesje heeft gegeven, haalt hij een geldstuk uit zijn zak en zegt: “Hier hebben jullie een dubbeltje en dat mag je thuis niet afgeven, daar ga je eerst snoep voor kopen. Samen delen, hè?” Opgetogen snellen de meisjes naar het winkeltje van Bertus de Scheet¹ op de Lithsedijk en kopen elk een groot nogablok. Moeder De Jong reageert geamuseerd: “Als de dokter dat gezegd heeft, dan is het goed.”

Grada (Gradje) de Jong werd geboren op 6 november 1918 in de Lithse Heuvelwijk. Ze is de jongste dochter van Cornelis Jacobus de Jong en Maria Regina van Soerlandt, die dan vijf kinderen hebben: Ruth, Klaas, Marie, Anna en Grada. Het echtpaar De Jong leidt een goed boerenleven in Lith. Cornelis heeft een stier die voor prima nakomelingschap zorgt in de regio. Zelfs de boeren van de hei, die hier aan de Maaskant jongvee hebben lopen, willen graag dat Cornelis controle houdt over hun beesten. Hij ziet het wanneer een koe zover is dat de stier zijn werk kan doen en houdt er nauwkeurig administratie van bij. Als het op afrekenen aankomt, wordt hij blindelings geloofd, want: *“Knillis de Jong, dor kunde van op òn.”* Marie zorgt voor haar gezin en een deel van de boerderij.

Al vroeg in haar leven verliest Grada haar vader. Ze is nog maar net vier jaar als hij ernstig ziek wordt. Een paar dagen vóór kerstmis 1922 overlijdt hij. Ze heeft maar weinig herinneringen aan hem en deels heeft dat te maken met de goede zorgen van haar oudste broer Ruthgerus (Ruth), die zijn vader aan het sterfbed beloofde om goed voor moeder en de anderen te zullen zorgen. Een belofte die hij zeer serieus zou nemen.

Grada zit dan al een jaartje op de bewaarschool in het klooster bij zuster Allegonda. “Veel speelgoed was er niet”, vertelt ze, “een doos met houten ballen waaraan linten zaten en wat houten blokken om mee te bouwen.” Als later zuster Angelica komt, krijgen de kinderen ook fröbelles en leren ze kleine werkjes te maken met vouwblaadjes. De zusters zingen ook met de kinderen en maken korte wandelingen met ze in de kloostertuin of op het kerkhof.

Grada herinnert zich nog een liedje dat ze zongen met St.- Jan:

*Met St.-Janneke gaan wij naar buiten
en dan horen wij de vogeltjes fluiten
twee aan twee, twee aan twee
zo gaan wij met de zuster mee.*

¹ Bertus van Maren, er waren er drie in Lith, vandaar deze bijnaam.

Melkles

Schrijven leert Grada met de griffel en de lei, en zoals de meeste kinderen veegt ze soms het leitje schoon met haar mouw. *“Niet met het mouwke, hoor!”*, zegt juffrouw Meijntjes regelmatig. Zij weet hoeveel werk het de moeders zal kosten om die kleren weer schoon te krijgen, maar leg dat maar eens uit aan een zesjarige die vindt dat mouwen dienen voor twee belangrijke dingen: je neus afvegen en je leitje schoonpoetsen. Juffrouw Meijntjes doet de eerste en de tweede klas². In de derde en de vierde klas krijgt Grada les van zuster Constantina, die later opgevolgd wordt door zuster Christiani. De vijfde en de zesde klas krijgen les van zuster Afra. Wie na de zesde klas nog niet oud genoeg is om de school te verlaten, doet nog een jaartje de zevende klas. *“De boekjes bleven hetzelfde als die van de zesdeklassers, alleen de vragen werden moeilijker”*, weet Grada nog.

Dankzij de bemoeienis van haar oudste broer Ruth, rolt Grada soepel door de lagere schooljaren. Als ze iets uit de les niet begrijpt en er tussen de middag aan tafel over vertelt, zegt Ruth meestal *“even opschieten met eten dan”*, en legt haar na het eten geduldig de leerstof uit. Als ze ziet hoe het andere kinderen vergaat, met strenge vaders die niet zuinig zijn met oorvegen, bekijkt ze de zaak van de praktische kant: ze heeft dan wel geen vader meer, maar oorvegen en zo heeft ze dan óók niet.

In haar lagere schooltijd komt er elektriciteit in Lith. Grada weet het nog precies omdat die grote houten paal naast hun huis zo lekker rook. Op zijn ziekbed had haar vader nog tegen moeder gezegd: *“Marie, vat dat elektrisch licht nou, ge kunt het betalen en bronolie is veel te gevaarlijk.”* Zodra het kan, maakt het gezin De Jong dan ook gebruik van elektriciteit, niet alleen veiliger maar ook een hele vooruitgang.

In het laatste schooljaar krijgt Grada van zuster Afra een boodschap mee naar huis: *“Vraag maar aan je moeder of je op Franse les mag, dan kun je doorleren.”* Marie de Jong weet dat dat hoge kosten met zich meebrengt, want doorleren betekent dat haar dochter in Veghel op kostschool zal moeten, en dat kan ze niet betalen. *“Zeg maar tegen de zuster dat je naar de naaischool mag en dat je melken mag leren.”* En daarmee is de kous af. Zuster Afra weet waarschijnlijk ook wel dat het niet altijd onwil is, als ouders anders beslissen. Grada leert dus naaien en melken, vaardigheden waar ze haar leven lang plezier van zal hebben.

Melkles krijgt ze thuis van haar broer Ruth, die bij de Trappisten in Tilburg leerde hoe hij zijn kennis op anderen kon overbrengen en sindsdien melklessen mag geven in Lith en omgeving.

Voor de nailessen gaat ze elke middag naar het patronaatsgebouw³ waar ze op de eerste verdieping de naaiklassen volgt, net zoals haar zussen dat vóór haar al deden. Moeder De Jong vindt het een nuttige opleiding, dus mag Grada ook kniplessen volgen en patroontekenen. Als ze klaar is met haar nailessen kan ze met haar handen maken wat haar ogen zien. Ze tekent er zelf de patronen voor, en hoe moeilijk een kostuum ook lijkt,

² In die tijd gaat een kind twee jaar naar de kleuterschool. Daarna wordt zes of zeven jaren lager onderwijs doorlopen. Pas in 1986 wordt het groepsysteem ingevoerd en verandert de kleuterschool in groep 1 en 2 en de eerste klas van de lagere school in groep 3, enz.

³ Het voormalige gemeenschapshuis dat in 1991 gesloopt werd.

Grada ontleedt het en maakt er een patroon voor. Ook voor haar kinderen zal ze later veel kleren maken.

Burenhulp

In die periode breekt er brand uit bij de burens van Marie de Jong, waardoor zes huizen in vlammen zullen opgaan. Alleen de brouwerij en het bijbehorende huis blijven gespaard. Het is hooitijd en het loopt tegen het feest van Petrus en Paulus. Grada is op dat moment onderweg naar de kerk om te biechten en terwijl ze de kerk binnenkomt – eigenlijk een beetje te laat – begint de kerkklok te luiden. De pastoor komt uit de biechtstoel want als de kerkklok luidt zonder enige aanleiding betekent dat onraad in het dorp. Als hij de vrees uitspreekt dat er ergens brand is, komt juist Nel Schonenberg aanhollen die vertelt dat er bij Grada thuis brand is. De pastoor stuurt alle biechtelingen naar huis, en thuisgekomen ziet Grada dat er geen redden meer aan is. Haar moeder, die even was gaan liggen omdat zij in deze drukke tijd ook nog moest gaan melken, staat op kousenvoeten buiten. Haar broers, onwetend van de ellende in hun eigen huis, zijn met man en macht aan het helpen bij de burens om het vee los te maken. Pas als de Osse brandweer het vuur enigszins onder controle heeft, wordt de schade bij De Jong zichtbaar: veel dieren hebben het leven gelaten in de vlammen, inclusief een vetgemest kalf en de reeds verkochte varkens die de volgende dag opgehaald zouden worden. Van de huisraad is niets meer over. Alles wat de familie heeft, is in vlammen opgegaan. Wat rest, zijn de kleren die ze dragen.

Die nacht brengen Grada en haar moeder door bij familie, en ondanks het genereuze aanbod van brouwer Van Mourik slapen de broers Ruth en Klaas liever bij Janus van Amstel. Ze helpen Janus vaak bij het lossen van karren en voelen zich in hun vieze kleren bij hem in de hooiberg meer op hun gemak. Janus en Mina van Amstel bieden het gezin onderdak zo lang als het nodig is: *“Marie ge kunt hier blijven, we hebben plòts zat!”* Bij de textielwinkels in het dorp krijgen ze krediet zodat ze voorlopig wat schone spullen kunnen kopen, en later worden er in Den Bosch nieuwe bedden gekocht.

Een jaar later staat er een nieuwe, degelijke boerderij met een Franse kap aan de Heuvelwijk.

De broers Klaas en Ruth hebben eens rondgefietst om te zien hoe andere boeren in de omgeving dat doen, als je rundvee hebt, en zoveel mogelijk hooi op wilt slaan. Tijdens een tocht door het rivierengebied van Maas en Waal, zien ze veel van dit soort huizen en thuis wordt besloten dat dit model het moet worden. In het achterhuis komt een enorme hooizolder die evenals de zolder in de voorhuis met planken wordt dichtgemaakt: vanaf nu komt er geen stofje meer naar beneden dwarrelen!

Glimlach

Als Grada een jaar of zestien is, gaat haar zus Anna trouwen. Tijdens de bruiloft wordt een versje voorgedragen waarin Anna geroemd wordt om haar vele verdiensten, onder andere het rondbrengen van het blaadje van de Katholieke Jeugd Vereniging. Het vers eindigt met: ‘..... dat doet ze oh zo goed, haar ijver was de prijs, als Gradje het nou maar doet.’ Aanvankelijk heeft Grada daar helemaal geen zin in, want nu Anna gaat trouwen moet ze sowieso voortaan alleen met de handkar naar de Kleine Bergen achter de Lithse Ham om zes koeien te melken. Ook binnenshuis zal ze taken overnemen van haar oudere zus, dus “Nee, Gradje, doet het niet!” is die avond haar antwoord. Dat de soep nooit zo heet gegeten wordt als hij wordt opgediend, blijkt als Grada de nodige routine heeft opgebouwd bij het uitvoeren van haar

extra taken. Ze strijkt over haar hart en gaat voortaan ook de blaadjes van de jeugdvereniging bezorgen op zondagmiddag.

Omdat ze bevriend is met de meisjes Van Sonsbeek, bewaart Grada dat adres tot het laatst, zodat ze daar een beetje kan blijven buurten. Zeer tot genoegen van hun broer, Klaas van Sonsbeek, die erg op de vriendin van zijn zussen gesteld raakt. En zij op hem, want als Klaas eens met haar meewandelt naar huis als het al een beetje laat is, maakt ze geen bezwaar. Als ze op dit punt in haar verhaal is aangekomen, zie je dat ze er met veel genoegen aan terugdenkt. Met een glimlach rondt ze af: “Ja, en zo is het gekomen.....”

Klaas is kuiper van beroep. Hij maakt vaatjes voor de Lithse stoomzuivelfabriek ‘De Maaskant’, waar hij in vaste dienst is. De vaten worden gemaakt van beukenhout, waarin de in perkamentpapier verpakte boter naar Engeland wordt verscheept. Tijdens de bezetting hebben de Duitsers geen behoefte aan vaatjes, zij verpakken de boter in kartonnen dozen. Klaas van Sonsbeek zit van de ene op de andere dag zonder werk.

Daarna wordt hij melkschepper, evenals zijn toekomstige zwager Ruth. Hij gaat naar dezelfde school als Ruth, zodat ze straks een treetje hoger op de ladder kunnen klimmen: zelf melkmonsters onderzoeken in het laboratorium. Directeur Vogels van de zuivelfabriek adviseerde Ruth enige tijd geleden al om dat te gaan leren en Klaas gaat naar dezelfde school in Breda.

De melkmonsters die Klaas ophaalt (elke koe wordt om de drie weken ‘bemonsterd’) worden onderzocht in het laboratorium van de fabriek: hoe hoger het vetgehalte, hoe hoger de prijs die de boer per liter krijgt.

Thuis wordt voor vertrek in elk monsterflesje een tabletje kaliumbichromaat gedaan, zodat de melk een week houdbaar blijft. Daardoor hoeft elke melkschepper maar één keer in de week zijn monsters aan te leveren bij het lab. “Die tabletjes waren giftig”, vertelt Grada, “ik zal die naam nooit vergeten, want ik zag het thuis elke morgen gebeuren dat er voor dat ze meegenomen werden zo’n tabletje in de monsterflesjes ging”.

Jap Tjong

In 1942 zijn er twee bruiloften in huize De Jong. Grada trouwt met Klaas op 29 september en een maand later haar oudste broer Ruth, die indachtig de belofte aan zijn vaders sterfbed, gewacht heeft tot alle kinderen ‘op hun plaats’ zijn.

Grada en Klaas wonen voorlopig bij moeder De Jong in, en hun twee eerste kinderen, Lia en Riet, worden in de Heuvelwijk geboren. Beide kinderen worden ‘gehaald’ door dokter Jap Tjong.

Als Grada van Riet in verwachting is - het is nog steeds oorlog - mogen gewone burgers ’s avonds niet op straat komen. Met handen en voeten weet Klaas de bij de brouwerij ingekwartierde Canadezen, duidelijk te maken dat zij dokter Jap Tjong moeten gaan halen, als de bevalling mocht beginnen. Grada en Klaas slapen in de kelder. Die is van gewapend beton dus veilig als er ’s nachts onverhoopt een bom zou vallen. Als het zover is, komt de dokter uit zijn eigen veilige schuilplaats – de kelder van de Edahwinkel aan de dijkopgang bij het Marktveld – en probeert een grapje te maken om het ijs wat te breken: “Zo, slaap jij in de kelder, ben jij zo bang?” Een goedmoedige schermutseling met woorden volgt want deze

arts-patiëntrelatie is hecht en kan tegen een stootje. Hoe onveilig ook de omstandigheden, de kleine Riet is meer dan welkom. Na haar zullen er nog zeven meisjes en twee jongens volgen.

Na de oorlog verhuist het jonge gezin naar een eigen woning in wijk C, Putwijk.

Hoewel ze gezellig wonen, is Grada er nooit echt op haar gemak omdat ze overal de dreiging van brand ziet “met al die rieten daken en de huizen zo dicht op elkaar”. Ze is dan ook erg opgelucht als ze in 1949 verhuizen naar wijk B, de Lithsedijk, een veilige plaats voor hun groeiende gezin. Een van de eerste dingen die ze daar doen, is dakgoten en een regenput aanleggen. Drinkwater moet in deze tijd namelijk nog gehaald worden bij de dorpspomp naast het gemeentehuis, en de welputten die buitendijks lagen zijn door de komst van de stuw en

de sluizen allemaal drooggevallen. Water voor de was haalt Grada uit de Maas.

Ze maakt hier aan de dijk een aantal moderniseringën mee die het leven veel gemakkelijker maken. Ergens in de vijftiger jaren komt er waterleiding, en een jaar of tien later volgt de riolering. Voortaan kunnen ze binnenshuis naar de WC en zelfs doorspoelen. Het oude toilet dat tegen een schuurtje onder aan de dijk staat, kan worden afgebroken.

Begin zestiger jaren komt er aardgas. Grada en Klaas kopen meteen een gasstel bij Tibosch en koken voortaan op flessengas. Wat een vooruitgang, en wat een verschil met het koken op een petroleumstel of de kachel! Meer dingen worden door de komst van het gas gemakkelijker gemaakt: groente inmaken bijvoorbeeld, en de was doen.

Bloemschikken

Grada is al lang lid van de Lithse boerinnenbond, en als ze gevraagd wordt voor het bestuur bespreekt ze dat eerst thuis met Klaas. Die vindt dat ze het moet doen: “Probeer dat nou, want het is altijd alleen maar werken. Doe nu maar eens iets voor jezelf.” Ze is een nijver bestuurslid, en één van haar verdiensten is dat de coöperatieve diepvries⁴ gebouwd kan worden, omdat ze het merendeel van de leden zover weet te krijgen dat ze meedoen.

Als er een cursus bloemschikken wordt aangeboden in het patronaatsgebouw doet ze mee en ontdekt ze een nieuwe passie. Na de cursus wordt ze lid van de Koninklijke Vereniging van Tuinbouw en Plantkunde in Den Bosch, waar ze de lessen voor gevorderden volgt. Gaandeweg leert ze steeds meer over bloemschikken en gaat ze zelfs deelnemen aan landelijke kampioenschappen. Ze wordt kampioen van Zuid Nederland en haalt vaak de krant. Pastoor Stegeman feliciteert haar met de behaalde resultaten en polst eens of ze ervoor voelt om de kerk te versieren op hoogtijdagen.

Daar zegt Grada geen nee tegen. De bloemen worden betaald door de parochie en Grada kan het nuttige met het aangename verenigen: iets doen voor de gemeenschap en er zelf plezier aan beleven. Klaas draagt zijn eigen steentje bij door de grote stukken met de auto naar de kerk te brengen. Ook het gemeentehuis

⁴ In de tijd dat koelkasten en vrieskasten nog geen gemeengoed zijn, wordt in veel dorpen een coöperatief diepvrieshuisje gebouwd. In zo'n diepvrieshuisje bevindt zich een grote carroussel met doorgaans twee lagen metalen lades die nog het meest lijken op een winkelwagentje. Zo'n lade wordt afgesloten met een hangslot, waarvan de betreffende huurder de sleutel heeft. Als de juiste lade voor de carrousseldeur staat, wordt het hangslot er af gehaald en kan de lade naar buiten worden geschoven.

versiert ze als er een nieuwe burgemeester komt, en de bruidsboeketten voor haar dochters maakt ze zelf. In haar eigen huis is altijd wel een bloemstuk te vinden en met weinig middelen uit de tuin kleedt ze de kerst- en paastafel aan alsof er een fortuin is uitgegeven aan de bloemist.

In 1982 zijn ze veertig jaar getrouwd en in datzelfde jaar is Klaas veertig jaar controleur van de fokveevereniging De Volharding uit Lith. Tot zijn grote verrassing speldt burgemeester Van den Berg hem in dat jaar een koninklijke onderscheiding op. Beide echtelieden sukkelen in deze tijd met hun gezondheid. Klaas heeft hartklachten maar herstelt na een openhartoperatie weer goed. Het is dan ook geheel onverwacht als Klaas in januari 1985 overlijdt na een val van de trap.

Klaas die altijd alles vlug doet, wilde ‘gauw efkes’ de elektrische deken aanzetten voor zijn vrouw. De hoofdpijn die aanvankelijk mee lijkt te vallen, blijkt de voorbode van onherstelbare schade. In de ambulance onderweg naar het ziekenhuis raakt Klaas buiten bewustzijn en kort daarna overlijdt hij in het Bossche Carolus ziekenhuis. Tijdens de begrafenisdienst zijn nog overal de kerstbloemstukken te zien die Grada in de weken ervoor maakte en die Klaas zelf naar de kerk had gebracht.

Gelukkig woont haar jongste zoon, Nico, nog thuis. Iets te ‘zorgen’ hebben, geeft afleiding, hoewel ook hij binnen niet al te lange tijd het nest zal gaan verlaten.

De tegenslagen die Grada te verwerken kreeg in haar leven zijn niet gering. Samen met Klaas moest ze in 1948 al het verlies van een baby incasseren en tien jaar na het overlijden van haar echtgenoot verliest ze haar jongste zoon. De sympathieke Nico is dan inmiddels 34 jaar en vader van drie jonge kinderen. In februari 1995 raakt hij buiten zijn schuld betrokken bij een verkeersongeval en overlijdt aan zijn verwondingen. Nog geen dag is hij uit zijn moeders gedachten geweest.

Toch blijft Grada positief in het leven staan en ze is, met haar inmiddels 92 lentes, nog altijd actief. Zo is ze er – samen met dochter Gerda – altijd bij als er een lezing van de heemkundekring is, en was ze lid van een werkgroep van Lithse mensen, die door middel van interviews en groepsgesprekken een deel van de Lithse geschiedenis vastlegden. Op de website van het BHIC (Brabants Historisch Informatie Centrum), de initiator van deze

avonden, staat een door Grada verzorgde virtuele wandeling door Lith (www.bhic.nl). Ze heeft er veel mensen een plezier mee gedaan, gezien het grote aantal reacties op de website. Verder gaat ze nog graag op bezoek bij familie en vrienden, ze kookt nog altijd voor zichzelf en elke dag loopt er

wel even een van de kinderen binnen: koffie drinken, een boodschap, of restjes wol brengen waarmee Grada vrijwel dagelijks breit voor Poolse kinderen, die in Lithse gastgezinnen vakantie vieren. Om gastgezin te zijn, heeft ze niet genoeg te bieden, vindt ze zelf, maar met breien kan ze iets voor álle kinderen betekenen. Er komen aandoenlijke foto's op tafel waar Grada als gastoma omringd is door kinderen met door haar gebreide dassen. Ze heeft er inmiddels al honderden gebreid en ze wordt er nooit moe van. Zoals ze zelf zegt: “Praten en breien dat kan ik tegelijk!”

Beduusd

Bij zoveel activiteit in het verenigingsleven, de kerk en de samenleving kan het bijna niet anders dan dat daar waardering voor terugkomt. De enorme verrassing die burgemeester Sjoukje Haasjes-van den Berg, voor haar in petto heeft, een koninklijke onderscheiding, wordt door alle betrokkenen tot op het laatste moment geheim gehouden. Grada krijgt op de 28ste april 2010 te horen dat ze de volgende ochtend een afspraak heeft met René Bastiaans, de directeur van het BHIC, die nog wat aanvullende vragen heeft over haar verhaal op de website, en die een mooie foto van haar wil maken. De afspraak zal plaatsvinden bij dochter

Annie, dan kan er in haar tuin - daar bloeit de blauwe regen - een foto gemaakt worden. In werkelijkheid geeft het Grada's kinderen de gelegenheid om alles voor te bereiden, zodat de hele familie erbij kan zijn. Als de bel gaat, denkt Grada nog even dat de burgemeester voor haar schoonzoon komt, maar al gauw wordt duidelijk wat de reden van haar bezoek is. Grada is totaal verrast en tegelijkertijd ontroerd: de toespraak van de burgemeester, al die familieleden in hun mooiste kleren en de feestelijke taart die kleindochter Anja voor haar maakte. Beduusd laat ze zich het lintje opspelden en nooit heeft ze geweten dat het zo leuk zou zijn om een onderscheiding te krijgen: "Het is mooi, een beetje waardering voor jezelf maar ook een beloning van je werk voor de gemeenschap. Naast een druk huishouden, wat je man maar moet goedvinden." En Klaas, die zelf ook actief was in het

verenigingsleven, vond het altijd goed. Hij stond volledig achter haar activiteiten en zou ongetwijfeld trots zijn op zijn 'gedecoreerde' echtgenote.

Grada blijft het leven het liefst van de zonnige kant zien. Volgens haar kinderen klaagt ze zelden, en voor mensen die dat wel doen heeft Grada een eenvoudige boodschap: "Als je niks wilt mankeren, moet je jong doodgaan, want dan heb je daar geen last van. Ouderdom komt nu eenmaal met gebreken." Mogen wij daaraan toevoegen: "Tenzij je actief blijft, kijk maar naar Grada van Sonsbeek!"

© Mechtilde Meijer, 2010

Naschrift:

Ik was verknocht geraakt aan Grada. Ze was zo lekker nuchter en nam geen blad voor de mond. De Engelsen zouden haar 'a breath of fresh air' noemen en dat was ze voor mij. Je wist precies wat je aan haar had. Ze had humor, ze was warm en ze kon beeldend vertellen over haar leven en het dorp Lith. In november 2010, het jaar waarin ik dit verhaal schreef, mocht ik haar 92^e verjaardag nog meevieren en aten we van een prachtige taart die door haar kleindochter was gemaakt. Wie had kunnen vermoeden dat Grada de lente van 2011 niet zou halen? Ze overleed op 18 maart na een kort ziekbed. Een pareltje was ze. Terugdenken aan Grada zónder een glimlach is onmogelijk.

